

Maria Charytańska, Przemysław Maliszewski

Weryfikacja zabytków

Ochrona Zabytków 15/4 (59), 3-5

1962

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MARIA CHARYTAŃSKA
PRZEMYSŁAW MALISZEWSKI

WERYFIKACJA ZABYTEKÓW

W numerze 2/1962 „Ochrony Zabytków“ zaanonsowana została akcja weryfikacji zabytków architektury i budownictwa. Zgodnie z zapowiedzią, z chwilą ukończenia jej I etapu, co nastąpiło w czerwcu br., pragniemy zapoznać Czytelników z przebiegiem i wynikami tej — tak ważnej dla przyszłości zabytków — pracy.

Weryfikacja była poprzedzona, dokonana w latach 1959—1960, ewidencją zabytków nieruchomości, która objęła w zasadzie cały kraj, a która wykazała, że ilość ich wynosi ponad 35 000. Nie jest to liczba wysoka, stanowi bowiem niewielki procent ogółu nieruchomości i jest także niewielka w porównaniu z dawnym stanem posiadania, poważnie uszczuplonym stratami wojennymi.

Z ogólnej liczby zachowanych obiektów zabytkowych zdecydowana większość posiada użytkowników, którzy zobowiązani są do ich utrzymania w należytym stanie — zgodnie z ogólnymi przepisami i na mocy postanowień ustawy o ochronie dóbr kultury i o muzeach. Około 3500 obiektów wymaga jednak zagospodarowania. Są to obiekty, które mogą być odbudowane dla współczesnych potrzeb mieszkaniowych, socjalnych lub kulturalnych albo zabezpieczone w charakterze „trwałych ruin“. Zadanie zagospodarowania może być zrealizowane dzięki Uchwale Rady Ministrów o lokalizacji inwestycji w obiektach zabytkowych

i Uchwale o dodatkowych kredytach na odbudowę obiektów zabytkowych.

Posiadamy więc zasadnicze podstawy do zabezpieczenia zabytków architektury. Założenia te spełnią swe cele, jeżeli idea zabezpieczenia i wykorzystania istniejących zabytków znajdzie dostatecznie szeroki odzew wśród użytkowników i inwestorów oraz jeżeli całość zadania zostanie, w racjonalny sposób podzielona między instancje centralne, terenowe i poszczególnych użytkowników. Taki plan nasuwa konieczność generalnego usystematyzowania materiału zabytkowego. Trzeba oddzielić to, co mamy najwartościowszego od obiektów o mniejszej lub niewielkiej wartości, wydzielić te obiekty, które muszą być bezwzględnie zachowane ze względu na ich szczególne znaczenie historyczne lub artystyczne i ustalić listę tych, które, w wypadku uzasadnionej konieczności, mogą być przeznaczone do rozbiórki.

Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków, podejmując to zadanie, powierzył kierownictwo akcji mgr Marii Charytańskiej, a stronę organizacyjną mgr P. Maliszewskiemu. Zadanie nie było łatwe. Podobnej akcji, obejmującej wszystkie zabytki na terenie kraju, nigdzie dotychczas nie przeprowadzano; nie było więc wzorów. Dużą trudność sprawiło opracowanie jednoznacznych, choć ramowych, kryteriów wartościowania. Są one zawarte w instrukcji weryfikacyj-

nej, której ostateczna forma została ustalona po wielokrotnych dyskusjach. Instrukcja weryfikacyjna przewidywała: skreślenie z ewidencji tych obiektów, które nie posiadają wyraźnego charakteru zabytkowego lub mają tylko nikłe cechy zabytkowe i takich, które w ostatnich latach zostały rozebrane; uzupełnienie ewidencji obiektami, które zostały przeoczone w trakcie dokonywanego spisu i przeprowadzenie podziału obiektów uznanych za zabytkowe w zależności od ich wartości artystycznej, historycznej lub naukowej na następujące cztery kategorie:

Grupa I (z której wydzielono obiekty o wartości i znaczeniu międzynarodowym, tzw. „grupa O“) to zabytki ważne w skali całej Polski.

Do grupy II weszły zabytki, ważne w skali regionu, województwa czy miasta.

W grupie III znalazły się obiekty o mniejszej niż w poprzednich, choć niewątpliwej, wartości zabytkowej.

Wreszcie grupa IV — to obiekty o niewielkich wartościach zabytkowych, występujące w licznych przykładach, stanowiące dokument tzw. krajobrazu architektonicznego.

Obiekty grupy I, II i III wpisane do rejestru zabytków, korzystać będą z pełnej ochrony prawnej. Obiekty grupy „O“ i grupy I będą w zasadzie zabezpieczone z kredytów centralnych i funduszy użytkowników. Odbudowa i remonty grupy II i III powinny być troską władz terenowych i użytkowników. Na utrzymanie i remont obiektów IV kategorii nie przewiduje się środków konserwatorskich, z wyjątkiem kredytów na przeprowadzenie naukowej inwentaryzacji w wypadku koniecznej rozbiórki.

Podane tu zasady wartościowania zostały przedstawione, rzecz oczywista, jedynie w najogólniejszym zarysie. W instrukcji wzięto pod uwagę możliwie wyczerpującą ilość względów, mogących wpłynąć na podwyższenie lub obniżenie wartości każdego zabytku.

Oprócz opracowania instrukcji, najważniejszą sprawą było zapewnienie współpracy przy weryfikacji doświadczonego zespołu historyków sztuki i architektów, posiadających dorobek naukowy i dobrze znających zabytki powierzonego im terenu. Starano się, by zespół ten składał się z możliwie małej ilości osób, celem otrzymania podobnych rezultatów w skali całego

kraju. A oto lista osób, które w niewielkich grupach dokonały, w porozumieniu z konserwatorami, weryfikacji na terenach poszczególnych województw lub miast:

mgr inż. arch. Zdzisław Bieniecki,
mgr Tadeusz Chrzanowski,
mgr Henryk Dziurła,
mgr Andrzej Fischinger,
mgr Jerzy Frycz,
mgr Henryk Gawarecki,
mgr Maria Gąsiorowska,
mgr Eugeniusz Gąsiorowski,
mgr Marian Kornecki,
mgr Lech Krzyżanowski,
dr Józef Lepiarczyk,
mgr Jerzy Łoziński,
doc. dr Adam Miłobędzki,
mgr Andrzej Olszewski,
dr Hanna Pieńkowska,
mgr Olgierd Puciata,
dr Jerzy Rozpędowski,
mgr Teresa Ruszczyńska,
dr Jan Samek,
mgr Aniela Sławska,
dr Jerzy Stankiewicz,
mgr Bożena Steinborn,
doc. dr Zygmunt Świechowski,
dr Mieczysław Zlat.

Weryfikatorzy w swej pracy oparli się na ewidencji, inwentaryzacjach Instytutu Sztuki PAN, innych opracowaniach i publikacjach i, przede wszystkim, na własnej znajomości terenu. Grupy rzeczoznawców-weryfikatorów opracowane przez siebie propozycje omówiły najpierw i uzgodniły z wojewódzkimi konserwatorami zabytków i następnie przedstawiły wyniki swej pracy, w formie list zabytków Zespołowi Konsultatywnemu do spraw Weryfikacji¹ w obecności zainteresowanego konserwatora. Dyskusje były wszechstronne, a uzgodnione zmiany dołączono do list w formie aneksu. Odbyło się 29 wielogodzinnych posiedzeń Zespołu, którego najważniejszym zadaniem było ujednoczenie w skali krajowej wyników weryfikacji, oczywiście z uwzględnieniem różnic, wynikających z podziału kraju na regiony artystyczno-historyczne. Dzięki wyteżonej pracy, znajomości materiału porównawczego i geografii zabytkowej, udało się opiniującym członkom zespołu Konsultatywnego spełnić powyższe zadanie.

Przeprowadzana obecnie weryfikacja nie jest i nie może być ostateczna. Nowe odkrycia

¹ Skład Zespołu został podany w poprzedniej notatce.

czy badania naukowe zawsze będą powodem do przesunięć w ramach grup. Poza tym na pewno nie wszystkie zabytki, szczególnie mniejszej wartości, znalazły się na listach — co nie znaczy, że znajdują się one poza zasięgiem ochrony.

Praca nad pierwszym etapem weryfikacji nie była łatwa; dokonana została według najlepszej woli i umiejętności tych wszystkich, którzy brali w niej udział.

Na początku lipca br. Minister Kultury i Sztuki powołał Główną Komisję Weryfikacyjną, pod przewodnictwem prof. dr Ksawerego Piwockiego, w której skład weszli:

inż. Jan Dąbrowski,
prof. dr Bohdan Guerquin,
prof. dr Zdzisław Kępiński,
prof. dr Stanisław Lorentz,
mgr Jerzy Łoziński,
doc. dr Kazimierz Malinowski,
doc. dr Adam Miłobędzki,
dyr. mgr Mieczysław Ptaśnik,
prof. dr Jerzy Szablowski,
prof. dr Michał Walicki,
prof. dr Jan Zachwatowicz.

Zadaniem Komisji będzie rozpatrzenie i ocena dotychczasowej pracy. Po zaopiniowaniu przez Główną Komisję Weryfikacyjną a także przez Rządową Komisję do spraw Zagospodarowania Zabytków, wyniki weryfikacji, w wypadku ich pozytywnej oceny, zostaną przedło-

żone Ministrowi Kultury i Sztuki do zatwierdzenia.

A oto wyniki pierwszego etapu weryfikacji, podane w liczbach zaokrąglonych:

Do grupy 0 zaliczono — 60 obiektów
Do grupy I zaliczono — 2 540 obiektów
Do grupy II zaliczono — 7 100 obiektów
Do grupy III zaliczono — 17 900 obiektów

Po odliczeniu zespołów budowlanych i układów urbanistycznych w liczbie 1300, ogólna ilość obiektów zakwalifikowanych wynosi 26 300. Ponadto do IV grupy zaliczono 14 400 obiektów. Z ewidencji skreślono ogółem 4800 obiektów, w tym 400 budynków, które zostały rozebrane w ciągu ostatnich dwu lat.

Klasyfikacja obiektów zabytkowej architektury i budownictwa będzie na pewno poważnym, pionierskim osiągnięciem. Stanie się ona roboczą podstawą dla działalności instytucji powołanych do opieki nad zabytkami. Z racji znaczenia weryfikacji i zainteresowania, jakie budzi ona — nie tylko ze względów praktycznych — wydaje się celowe, aby listy weryfikacyjne, po ostatecznych uzgodnieniach, zostały opublikowane.

mgr M. Charytańska,
mgr P. Malisewski
Ośrodek Dokumentacji Zabytków